

KUN KATALIN

Alapkészségek fejlesztési lehetősége a népi játékok és a néptánc tanításával

Bevezetés

A népi játékok, a néptánc az oktatásban egy integráló tantárgynak tekinthetők. Egyesítik a sport, a zene műveléséhez szükséges alapképességeket, miközben csak csoportosan, közösségekben történhet meg, egyszeri és megismételhetetlen közös alkotás. Jól szervezett foglalkozásokkal megvalósítható a differenciált aktivitás, a különböző képességű tanulók saját közösségeikben integrált fejlesztése.

Tantárgyként rövid múlttal rendelkezik, csak közel három évtizede van jelen az oktatásban. A budafok-térenyi Nádasdy Kálmán Alapfokú Művészeti és Általános Iskola bővítette először a zeneiskolai tanszakait más művészeti ágak alapfokú képzésével: „1981-ben kezdtük el nagy jelentőségű művészetoktatási kísérletünket”[1]. Így érthető, hogy mind a sport, mind a zenei képzés fejlesztő hatásának kutatásában lényegesen több az eredmény, ezek társadalmi szinten ismeretebbek, szélesebb körben elfogadottak, mint a népi játékok, a néptánc vonatkozásában. A néptánc intenzív, zenéhez kötött sporttevékenység. Úgy gondoljuk, hogy azok a kutatási eredmények, melyek a sport fejlesztő hatására és a zenei képzés tanulási eredményességre gyakorolt hatására irányultak, a szűken értelmezhető speciális tartalmak kivételével, a néptánc tanulásának várható hatásaira is irányadók.

Az egészségnevelésnek, a rendszeres mozgásnak, a gyermekek testi, lelki, szellemi fejlődésére gyakorolt pozitív hatásának bizonyítására több kutatási eredmény is rendelkezésünkre áll. „A WHO kiadványa a szakirodalomból szigorú szempontok szerint válogatott kutatások eredményeinek elemzése útján (meta-analízis) foglalja össze, hogy a lelki egészségre, az egészséges táplálkozásra, a testmozgásra vonatkozó egészségfejlesztési programok a leghatékonyabbak”[2], amennyiben a teljes iskolai képzés idejére kiterjednek. A [3]-ban és [4]-ben azt olvashatjuk, hogy „...a testmozgásban résztvevők egyéb vonatkozású egészség-magatartása is jobb (kevesebb dohányzás, jobb táplálkozás, jobb stresszkezelés)... társas kapcsolatai jobbak, jobb az iskolához fűződő hozzáállás, ritkább a fáradtság, feszültség, szorongás, depresszió... tanulmányi eredményei jobbak, jobban tudnak koncentrálni, olvasni, írni, jobbak a matematikai eredményeik”.

A zenei tanulmányok hatásáról szóló kutatások bizonyítottan látják, hogy azonos IQ esetén a zenei képzésben részesültek gondolkodásának rugalmassága, ötletessége, kreativitása jobb. Ők a feladatokat mindkét agyféltekéjükkel felfog-

ják, míg az alacsony kreativitásúak döntően a bal agyféltekéjüket használják (ettől lehetnek magas IQ-júak, gyors észjárásúak, jó számolók, jó absztrakt-gondolkodók, viszont távoli összefüggéseket nem ismernek fel és problémamegoldást igénylő helyzetekben kevés jó ötletük van[7].

A tanulás eredményességének kutatásakor arra is fény derült, hogy a tanulási sikerességet jelentős mértékben javítja, ha a két agyfélteke azonos mértékben van fejlesztve. Uzsalyné szerint a mai oktatás sajnálatos módon több, mint 90%-ban csak a bal agyféltekét fejleszti, a jobb félteke fejlesztésével sokkal kisebb arányban foglalkozik[5]. Bár a különböző iskolák programjaikkal e kettő arányát jelentősen tudják befolyásolni, meggyőződésünk szerint lehetne ebbe az irányba lépéseket tenni. Somhegyi kiemeli, hogy a „mai közoktatásunk a hatékony iskolai egészségfejlesztés ezen fontos elemét mellőzi talán leginkább”[2].

Érdemes hosszabban idézni Freund Tamásnak a Mindentudás Egyetemén tartott előadásából, miszerint „az agykérgi idegsejtek között bonyolult hálózati kapcsolatrendszerek alakulnak ki. Ezek a kapcsolatok a használattól függően képesek megerősödni vagy gyengülni... A memória bevéssődésének egyik feltétele az aktiválódó, azaz információt hordozó idegsejtek együttes kisülése... ezen központok érzelmi és motivációs impulzusokat, valamint a testünk általános élettani állapotáról szóló információkat közvetítenek a tudatos agyunk számára... Belső világunk „szuper-szinkronizálóként” dönti el, hogy lesz-e az agykéregben szinkronizáció és az milyen lesz. ...az érzélemvilág gazdagsága jelentősen befolyásolja tanulási képességünket, kreativitásunkat. Ezért kell az oktatási rendszerben az érzélemvilág gazdagítását szolgáló művészeti nevelésre nagyobb hangsúlyt helyezni.” [8]. Somhegyi az alábbiakban foglalja össze Freud eredményeit: „az oktatásban megerősítendő érzelmi nevelés és a jól végzett tevékenység okozta öröm (művészeti nevelés) a tanulás hatékonyságát és a kreativitást növeli (és egyúttal véd az alkohol- és kábítószer-függőség kialakulásától”[2].

Hámori József részletesen bemutatja a két agyfélteke egymástól különböző sajátságait. A bal agyfélteke a racionalitás központja. Felelős a beszédért, a logikus, az analitikus gondolkodásért, az idő és a ritmus érzékeléséért. Ugyanakkor a jobb agyfélteke az érzelmek érzékelője. Felismeri a látottakat, megvalósítja a térlátást, a zene érzékelését, képes a szintetikus gondolkodásra, a kreativitásra, van képzelőereje. Felel az érzelmek sokszínűségéért, van humora, nem érzékeli az időt. Fontos azonban kiemelni, hogy a két félteke közötti harmonikus együttműködés nem automatikus, csak akkor jön létre, ha mindkét féltekét fejlesztik, foglalkoztatják[2, 5, 6].

A népi játék és a néptánc oktatása komplex fejlesztő eszközrendszer

A fentiek alapján azt gondoljuk, hogy a néptánc oktatásával az agy jobb és a bal felének harmonikus fejlesztése folyik. Integráló a mozgás, a zenei hatások és az érzelmi motiváció tekintetében.

A tánc rendkívül intenzív mozgás. Az állandóan jelen lévő zenei kíséret folyamatosan fejleszti a zenei alapkészségeket: hallás, ritmusérzék, zenei stílusok, zenei egységek, tiszta énekhang, hangképzés stb. Folyamatos az érzelmi hatás is:

a zenei élményen keresztül, a tánc mozgásélménye miatt, a tánc előadói tartalma okán, a társas kapcsolatok összetett rendszerében, mely kiterjed a párra, a csoport többi tagjára, a művészeti vezetőre (pedagógusra). Ez az érzelmi hatás jelenik meg a társak fizikai közelségében, az érintéseken keresztül, és nem utolsósorban az együtt létre hozott közös produktum, a közös alkotás élményén keresztül.

Foglalkozásainkban az alkotás öröme megtapasztalható élmény, a kisebbeknél a közös játékokban, a nagyobbaknál az improvizációkban. Ezek, az egyéni ötletek megmutatásának alkalmai, így a kreativitást, a gondolkodási készséget is fejlesztik.

A ritmusérzék, a megfigyelőképesség, a tánc szerkezetének megértése, követése, improvizatív alkalmazása egy gondolkodási folyamat eredménye, racionális tevékenység. Ugyanakkor a tánc, stresszoldó hatása és a hozzá kapcsolódó élmények révén, indulatoktól letisztult, emelkedett lelkiállapotot eredményez.

A táncsterem légköre, műhelyszelleme egy érzelmekben gazdag világ, ami annál erőteljesebb, minél hosszabb időn át szoktak össze a közösség tagjai. Jellemző módon, csak csoportos foglalkozás keretében végezhető. Ezért, a gyermekek szocializációs képességei fejlesztésének eredményes, hatékony eszköze.

Mindezek egybevetésével jutottunk arra a következtetésre, hogy a gyermekekre gyakorolt fejlesztő hatásokat mérni kellene. A mérési eredmények elemzésétől két területhez várunk iránymutatást. Egyrészt várjuk tevékenységünk eredményességének egzakt kimutatását, másrészt azt is, hogy a különböző szakmai nyelvezetet használók között egy mindenki számára értelmezhető ismeretanyag szülessen. A néptáncpedagógusok speciális szakmai nyelvezete mellé szükséges a néptánc fejlesztő hatása eredményeinek egy általánosabb, szélesebb körben értelmezhető dokumentálása. Ettől reméljük azt, hogy a más szakképesítésű pedagógusok, és a pedagógiához kapcsolható tudományágak szakemberei is értelmezni tudják majd a néptánc oktatásában rejlő lehetőségeket.

Esetünkben ez különösen fontos, mivel a gondolatok közvetítésének egy speciális területe a tánc, a mozgásban megjeleníthető információ. A tánc, mint nyelvi eszköz, az általa közvetített információk tekintetében sokkal tömörebb a beszédnél, és lényegesen kevesebb időt igényel az írásos gondolatátvitelnél. Ugyanakkor használatának gátja, hogy speciális alkalom kell hozzá és speciális felkészültség nemcsak a közlő vonatkozásában, hanem a fogadó, tekintetében is, akinek dekódolnia kell a kapott információt.

A közös nyelv és fogalmi rendszer hiányában mindenki csak a saját nyelvezetével képes mondanivalóját közölni, illetve az információkat értelmezni. A jelenlegi helyzetben a táncban rejlő képzési lehetőségekről beszélni csak azok tudnak, akiknek van olyan tánccal összefüggő ismeretük, élményük, amihez az értelmezést kötni lehet, és ezért képesek annak megértésére.

A tatai Kenderke Alapfokú Művészeti Iskolában kialakult pedagógiai gyakorlatból vett tapasztalatokra építve 2010/2011-ben megkezdődött a néptánc oktatásának fejlesztő hatását vizsgáló elemzés, kutatás.

Megpróbáltunk a rendelkezésre álló mérési eszközök módszerek köréből olyat választani, melynek alkalmazása az oktatásban elfogadott, illetve az okta-

tási gyakorlat része. Az iskola pedagógusainak figyelme ennek eredményeként fordult a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézete által kidolgozott DIFER mérések felé, mely a 4-8 éves gyermekek készségfejlődésének mérésére és értékelésére szolgál [10].

Első lépésként azt vizsgáltuk, hogy a DIFER-mérésben meghatározott alapkészségek vonatkozásában a mi tevékenységünknek van-e kapcsolható tartalma. Azt vélelmezzük, hogy a népi játékok és a néptánc oktatása mind a hét alapkészségre fejlesztően hat, különösen a relációszókincsre, a tapasztalati összefüggéskezelésre és a szocializációra.

A néptánc hatása az egyes alapkészségekre

A továbbiakban az alapkészségek tárgyalásánál azt a módszert követjük, hogy idézzük a DIFER programcsomag szerzőinek az alapkészségekre vonatkozó meghatározásait, majd összefoglaljuk azokat a tapasztalatokat, amelyek alátámasztják a népi játékoknak és a néptáncnak az adott alapkészségre gyakorolt hatásait.

A néptánc hatása az írásmozgás koordinációra

„Az íráskészség elsajátításának előfeltétele, kritikus elemi készsége az úgynevezett írásmozgás koordináció. A kéz úgynevezett finommozgásának koordinációja teszi lehetővé az írás elsajátítását és használatát. Ez a készségünk csak jóval a születés után sajátítható el, mert a működés szabályozásához arra van szükség, hogy a megfelelő idegrostokat a velőshüvely körbevegye, szigetelje. Ez az érési folyamat az első 5-8 év alatt valósul meg. Az írásmozgás-koordináció megfelelő fejlettsége az eredményes írástanítás alapvető feltétele. A gyerekek számottevő hányadánál az iskolakezdés egyik kudarcforrása az írástanulás, amelynek a kialakulatlan írásmozgás-koordináció az oka” [10].

A néptáncórák során a játékok közben a szükséges egymásba kapaszkodás arra készíti a gyermekeket, hogy ujjukat használják, ez fejleszti a kéz szorító erejét, a fogástechnikát. A játékok közben lejárt téri alakzatok nyomvonalai (kígyóvonal, csigavonal, sor, oszlop, kör, kapuzók stb.) nagymozgással előkészítik az ívek rajzolatát, megértését, a tájékozódást a füzetben és a vonalrendszerben.

A néptánc hatása a beszédhanghallásra

„A beszédhanghallás spontán fejlődő készség, amely lehetővé teszi, hogy a beszédhangokat változó hangkörnyezetben, önállóan észlelni tudjuk. Közreműködik a beszédészlelés során a tiszta hangképzésben, a szavakat alkotó hangsorok differenciálásában, a szó értelmezésében. A beszédészlelés pedig az olvasás-írástanulás kritikus kognitív feltétele, így a beszédhanghallás készsége e folyamatok összetevőjeként is szerepel. A beszédhangok megkülönböztetése tulajdonságaik alapján történik. A beérkező akusztikus jeleket elemezzük, alkotóelemeire bontjuk, azonosságokat és különbségeket állapítunk meg. A percepció folyamat során a beszédhangokat a beszédben, olvasásban és írásban egymástól megkülönböztetjük. A megkülönböztetés nehézsége a beszédhangok képzési módjából és sajátosságaiból fakad” [10].

A néptánc, a népi játékok jellemzően zenei, és/vagy énekes kísérettel együtt jelennek meg. Ebből adódóan az alaptevékenység egy zenéhez kötött időzített mozgás. A gyermekek figyelme – a játék mellett másodlagosan, de nem mellékesen – ráirányul a hangmagasságok és azok időértékeinek észlelésére, mely a zenei képességek fejlődését eredményezi. Mivel a hallás és a ritmusérzék, ill. a hozzájuk tartozó szükséges figyelem hiányában alkalmatlanná válnak a játékban való részvételre, a játékhelyzetből adódó motiváltság automatikussá teszi a szükséges képességek fejlődését.

Minden gyermek veleszületett, természetes igénye a játék, így törekednek arra, hogy be tudjanak kapcsolódni. Hegyezik fülüket, élesítik elméjüket, tekintetüket, érzékszerveikkel, teljes testükkel készülnek az aktivitásra.

A mondókák ritmikus tagolása, az énekek pontos éneklése nemcsak a szövegértésre, az érthető szövegmondásra irányítja figyelmüket, hanem a pontos, a prozódia időértéke szerinti szótagolásra is. A magyar népzene sajátja, hogy énekelt dallamai, a mondókák ritmikája, híven követik a prozódia szabályait, így a gyermekek már hallás után is képesek megkülönböztetni a hosszú és rövid szótagokat, melynek később hasznát veszik az írás tanulásánál.

A néptánc hatása a relációszókincsre

„A nyelvileg közölt információk vételének egyik alapvető feltétele: a relációszókincs fejlettsége. Minden nyelv alapját néhány száz relációszó, a relációszókincs képezi. Eme szókincs ismeretének pontatlansága, esetleges hiánya a szövegértést, értelmezést nehezíti, vagy kizárja. Ezek a szavak dolgok, tulajdonságok, folyamatok (történetek, események, cselekvések) közötti viszonyokat, relációkat fejeznek ki.

A magyarban ilyen szerepük van a ragoknak, az igezőknek is, ezzel szemben például az angolban néhány kivételtől eltekintve minden viszonyt önálló relációszóval jelölnek. A relációszókincs ismerete, biztonságos alkalmazása nélkül a nyelv használhatatlan. Az iskolába lépésig a gyerekek többsége elsajátítja a relációszókincsét, de jelentős hányaduk e tanulási folyamatnak nem ér a végére. Az ilyen gyerekek leküzdhetetlen hátránnyal indulnak, mert nem vagy nehezen értik, amit a pedagógus és társaik beszélnek. Nem a tárgyi tudás hiányosságai miatt (ez is közrejátszik), hanem a relációszókincs hiányosságai miatt. Bár a spontán nyelvelsajátításnak köszönhetően nyolc-kilenc éves koráig minden ép gyerek elsajátítja a relációszókincs alapkészletét, az első két évfolyamon elszenvedett kudarcok okozta elmaradások azonban később már alig behozhatóak”[10].

A játékban és a táncban történő aktivitásban állandóan követni kell a viszonyulásokat. A térben való elrendeződés, a zenéhez kötött időzített mozgás, a társak elhelyezkedéséhez történő alkalmazkodás folyamatos kontrollálást igényelnek. Ennek hiánya alkalmatlanná teszi az egyént a részvételre, a bekapcsolódásra.

Követéséhez meg kell tanulni a viszonyítási rendszert, a térben és az időben való elhelyezkedéshez szükséges fogalmakat, kulcsszavakat. Ezek tanításánál a

mindennapi köznyelvhez képest többet használjuk a relációs szókészletet, és jelentőségük is felerősödik a beszédben, a magyarázatban.

Mivel az aktivitás csoportos, abban az esetben, ha a gyermek valamelyik szót nem érti, a társak viselkedéséből, az eljátszott helyzetekből megérti, megtanulja a kifejezéseket, a szavak jelentését.

Néhány példa. A foglalkozás tartalmából adódóan folyamatosan tisztáznunk kell a gyermekekkel a térben való elhelyezkedésüket. Ez vonatkozhat: a terem részeinek meghatározására, a standard térirányokra, a relatív térirányokra, a testirányokra, a térben közösen kialakított alakzatokra, a terek kitöltésének módjára (pl.: sűrű, ritka, egyenletes, összevissza, egyenként stb.), a társakhoz való viszonyukra (pl.: mellette, mögötte, jobbról, balról közel, távol stb.) és nem utolsósorban a zenéhez való alkalmazkodásukra.

A relációs szókincs értelmezéséhez, a fogalmak megtanulásához kisiskolás korban eszközöket használunk (botokat, babzsákokat, üveg stb.). Ezek különböző formációjú földre helyezéssel kirajzoljuk a viszonyítási pontokat. (Legegyyszerűbb a bot jobb, ill. bal oldalának ismerete, a saját mozgásterének a felezése.) Az eszközökhöz képest határozzuk meg a mozgás irányát pl.: előtte, mögötte, mellette, felette, alatta stb.

A viszonyítási rendszer is változhat, amikor az eszökhöz képest (pl.: a babzsák elé), vagy a gyermekhez képest (pl.: úgy, hogy az üveg mögöttem legyen) határozzuk meg. A térbeli tájékozódás fejlesztéséhez az előre irányokat is változtatjuk (pl.: a tükörrel szemben, vagy a tükörnek háttal stb.). A gyakorló formák folyamatok helyes megválasztásával képes a néptáncot oktató pedagógus állandó kontroll alatt tartani a teljes tanulócsoportot, és hibázás esetén egyénre szabottan azonnal javítani.

Ezekben a helyzetekben egymást segítő szituációkat tudunk létrehozni (pl.: saját eszköz felett önállóan, de a tér azonos irányába egyszerre végzett gyakorlás; vagy páros gyakorlás; tükörkép játékok stb.). Ha valamelyik gyermek nem ért egy kifejezést, akkor a többiek viselkedéséből, elegendő gyakorlással (elegendő számú ismétléssel) az adott helyzetben megtanulja.

A néptánc hatása az elemi számolási készségre

„Elemi számolási készség alatt a százas számkörbeli számlálást (pozitív egész számok egymás után való sorolása növekvő és csökkenő sorrendben), a húszas számkörbeli manipulatív számolást (tárgyakkal végzett műveletek), a tízes számkörbeli számképfelismerést, valamint a százas számkörbeli számolvasást (számok jelének felismerése) értjük” [10].

A mozdulatfázisok elsajátítása során először a sok (esetünkben: számolatlan), az egy és a kettő számfogalmakat kell tudatosítanunk. Ezt első év végére minden gyermek képes mozgás közben, testével követni. A következő számosság a négy, ami a népdalok szerkezetéből, az ütemezésből adódó ismétlésszám. Még alsó tagozatban törekszünk arra, hogy a nyolc negyed időtartamú memória kialakuljon. A négy többszöröse a gyakorló folyamatok kapcsán jelennek meg,

a dallamok szerkezetéhez igazodva, amiből hallás után először a fél dallam tagolását, és az ismétlést értik meg a gyermekek.

A népdalok szerkezete – mint a számosság követésének hallható segítője – idővel kialakítja annak a képességét, hogy az alaplüktetés (a negyed értékek) számolása nélkül is tudja a táncos, hogy a négyes tagolás milyen számú ismétlésénél jár. Idővel meg tudja határozni az aláosztott, felező értékek, vagy a többszörös időértékek számosságát is.

Mindezek a számmemóriát is fejlesztik. A fenti képességek ideális időtartam alatti kialakulása nem minden tanuló esetében várható. Folyamatos gyakorlása később is, évről-évre, minden újabb tánc tanulási folyamatban jelen van, mivel a népzene szerkezete, a zenéhez kötött mozgás ezt soha nem tudja nélkülözni. Több, kevesebb idő alatt mindenki megtanulja, középiskolás korra már nem kell ehhez értelmező magyarázatokat fűzni.

Ezért kijelenthetjük, hogy a néptánc oktatásával olyan oktatási gyakorlat valósul meg, ami az elsajátítás folyamatát határidő nélkül kitalolja az egyéni megtanulás megvalósulásáig. A hétévesen beiskolázottak között középiskolás korra már csak az esztétikus mozgásban lehet különbségeket látni, a koruktól elvárható szintű tánc technikai megvalósításához szükséges képességek mindenkinél adóttak.

A néptánc hatása a tapasztalati következtetésre

„A tapasztalati következtetés, a deduktív következtetés, a kijelentés- és predikátumlogika alapvető deduktív sémáinak használata az úgynevezett kritikus kognitív készségek egyike. Az iskolában a következtetés tapasztalati (vagyis az előforduló fogalmak tapasztalati szintű ismeretétől függően működő) szintjének nyelvi eszközei használatosak és ezért szükségesek. Ez a következtetési forma nem feltételez semmiféle explicit tudást sem a logika következtetési sémáiról, sem pedig alkalmazásuk módszereiről. A tapasztalati következtetés esetében a műveltségzés kizárólag a gyermek személyes tapasztalataira és a mindennapi szituációk nyelvhasználatára épít”[10].

Az előkészítő évfolyamok játékos fejlesztő foglalkozásai erre a tanulási folyamatra építenek, vagyis a tapasztalati következtetésre. A játékok tanítása mintaadással történik, ahol az ügyesebbek hamarabb, a gátoltabbak később tanulnak bele a játék minden szituációjában. A fondorlatos, leleményes, ötletes megnyilvánulásokból adódó nyerő helyzetek, a társak által állított mintává válnak. Itt csupán arra kell figyelni a pedagógusnak, hogy minden gyermekre sor kerüljön, és arra, hogy a becsületes, szabálytisztelő, ügyes játékmagatartás váljon értékké, követendő példává.

A néptánc hatása a tapasztalati összefüggés-kezelésre

„Tapasztalati összefüggés-kezelés a mindennapi létünk, aktivitásunk összefüggések szándéktalan, szándékos használatának köszönhető. Az iskolai oktatás nap, mint nap összefüggések sokaságát használja. Az oktatásra szánt ismeretek jórészt összefüggésekre vonatkozó ismeretek. Ezért az összefüggések megismerésének, megértésének, alkalmazásának készségei a tudásszerző képesség, ennek következtében az iskolai eredményesség, az életminőség alapvető feltételei. Ah-

hoz, hogy segíteni tudjuk az összefüggés-megértés komplex készségének elsajátítását, ismernünk kell e készség fejlődését”[10].

A játékszabályok és a tanult táncok improvizatív alkalmazása ismeretalkalmazás, egyéni ötletekkel dúsítva. A szabályok kereteibe beillesztett furfangosság, az ötletek, az elgondolások megvalósítása nem más, mint összefüggéskezelési-gyakorlat. Eredményessége a csoport tagjai által visszacsatolódik az alkotó, kitaláló gyermekhez. (Játékban: az ügyesség, a győzelem élményével, táncban: az esztétikai élmény kapcsán.)

A tánc-improvizáció hatása

A memoriter mellett az improvizációs készség kialakítása az első órától folyamatos. Az improvizáció az ismeretek együttes alkalmazásának a képessége. Tanítványaink körében minden gyermek – a képzés első évétől kezdve – a saját képességei szintjén tud improvizálni. Amennyiben elfogadjuk azt, hogy „az összefüggések megismerésének, megértésének, alkalmazásának készségei a tudásszerző képesség”[11], akkor kijelenthetjük, hogy a tánc improvizációs gyakorlásával a tudásszerző képességet fejlesztjük.

Ez a fejlesztő hatás nemcsak azok számára lesz elérhető, akik a szükséges ismereteket relatíve nagyobb mennyiségben elsajátították, illetve relatíve jobb képességekkel rendelkeznek, hanem minden gyermeknek elérhető gyakorlási formává válik, mivel a saját mozgáskészletüket a szabályok olyan mértékű ismeretével alkalmazzák, melyeket képesek voltak elsajátítani. A további fejlődésüket nemcsak a pedagógus, hanem az előrébb járó, magasabb szinten improvizáló társak mintája is segíti. A mintaadás ez esetben az ötletadás útján történik, nem szükséges ehhez a teljesítmények rangsorolása, csupán olyan helyzetek, melyekben meg tudják egymást nézni.

A gyermek az improvizációjában csak azt alkalmazza, amire már képes. Bővítésénél pedig egyenként csatolja azokat az elemeket, melyekre képessé vált és átvette a mintából, vagy saját fantáziája, gondolkodása eredményeképpen rájött. Ebből az következik, hogy egyéni fejlődése ütemében halad. Ezt a helyzetet nem lehet megerősokolni, nem lehet többet követelni tőle az aktuális teljesítményénél, így nem lesz túlterhelt, elérhető célok vannak kitűzve elé, az improvizációs feladattal sikerélményhez jut, felszabadultan, feszültségmentesen végzi azokat. Ennek további ösztönző hatása van, és elindul a mozgás világában a saját felfedező útján. Szükséges az egyéni bírálás, a folyamatos biztatás, dicséret. (Kiváló gyakorlat a „jómondó társ” kijelölése. Neki az a feladata, hogy egymást megnézve mondjon egy jó dolgot az improvizációhoz, amit a társánál kiemelne. Ilyet minden esetben lehet találni. Ezzel a megfigyelő képesség mellett a szocializációs képességek is fejlődnek.)

Így minden gyermek egyéni képességeinek megfelelően, saját ütemében halad, aktivitásukban eleinte másolással, később tudatosan alkalmazva a tapasztalati összefüggéseket. (Ezen a ponton válik értelmezhetővé Lévai Pétertől, a Magyar Táncművészeti Főiskola adjunktusától származó gondolat: „A néptánc életminőség javulást eredményez.”)

A tánc hatása a szocialitásra

„Szocialitás a csoport, a társadalom szociális értékrendje, jogrendje, eszmerendszere, szokásrendszere, szociális aktivitásának rendszere, továbbá a személyiség szociális kompetenciája (szociális motívum-, minta-, szokás-, készség-, képesség- és ismeretrendszere), valamint a személyiség szociális aktivitása (szociális magatartása, viselkedése). A szocialitás fejlettségének háromfokú értékskálája: antiszocialitás, lojalitás, proszocialitás. A 4-8 éves gyerekek szocialitása, vagyis szociális kompetenciája fejlettségének értékelése szociális aktivitásuk kiváltása és megfigyelése alapján történt”[10].

Akár játékról, akár a táncok tanulásáról, gyakorlásáról, akár a színpadi koreográfiákról beszélünk, elmondhatjuk, hogy esetünkben ezek az aktivitások csak közösségben tudnak megvalósulni. Ahhoz, hogy a produktum minél eredményesebb legyen, az egymást segítő magatartásnak alapfeltétellé kell válnia. Csak ebben az esetben tudják elérni a teljesítményük optimumát, ezért erre törekcsenek. Sok esetben az erősebb, ügyesebb odaáll a gyengébb, kevésbé sikeres társa mellé „felerősíteni”, segíteni, hogy a csoport együttes teljesítménye minél eredményesebb, magas színvonalú legyen. Ezt proszociális magatartásnak tekintjük.

Az autentikus néptánc minden esetben letisztult lelkiállapotot előidéző közösségi magatartást eredményez, melyben folyamatos az egymásra figyelés, a kapcsolattartás. Véleményünk szerint a legmagasabb szintű, legcsiszoltabb csoportos társas játék, amiben kimondatlanul is arra szocializálódnak a gyermekek, hogy együttműködjenek, segítsék egymást, együtt hozzák létre azt az állapotot, amely idegrendszerüket pihenteti, szórakoztatja, fizikailag, lelkileg fejleszti őket. További megjegyzésként elmondhatjuk, hogy vizsgálódásaink során azzal is szembesülnünk kellett, hogy a gyermekek esetleges hiányosságaival, fejlesztést igényelő lemaradásaival a pedagógusok már csak beiskolázásuk után találkozhatnak.

Számolva a mérések elvégzéséhez, kiértékeléséhez szükséges időráfordítással, gyakorlati tapasztalat, hogy a beiskolázás megkezdése után is csak késéssel tudják számukra biztosítani a fejlesztéseket. Szükséges a gyermekek alapkészségeinek fejlesztése, annak érdekében, hogy az iskolában megkezdett tanulási folyamatban ne szenvedjenek olyan nagy hátrányokat, amelyek később már behozhatatlanok.

Az időben kialakított megfelelő képességek hiánya további hátrányokat is generál. Az iskolában megjelenik az alapokra építhető, később kialakítható képességek és ismeretanyag halmozott hiánya. Az életük során, mindezek együttesen befolyásolják felnőttkori életminőségüket, és korlátjaivá válnak a későbbi társadalmi és gazdasági felemelkedésüknek.

Konklúzió

A néptánc és a népi játékok egy zenei kísérettel történő, nagymozgásos, improvizatív társasjátékok. Általuk megvalósul: egy komplex fejlesztőhatás, a két agyfélteke egyidejű fejlesztése, a játékosság, az élményszerzés, az élményadás, a

csoporthoz, a megszokott közösségben végezhető integrált képességfejlesztés, az iskolai tanulási folyamatban érdemjegyekkel nem jutalmazható képességek elismerése, az értékes tulajdonságok kiemelése, az egyéniségek kibontása.

Meggyőződésünk, hogy a néptánc, minden egyes részletében, a fent említett érvek során teljes mértékben meg tud felelni. A gyermekek fejlettségi szintjétől függetlenül mindenkinél alkalmazható fejlesztő tevékenység, széleskörű társadalmi hasznosságot eredményező.

Az egyéni képességekre gyakorolt hatása mellett egyben a nemzeti kultúránk egy értékes része megőrzésének kizárólagos módja. Az életkori sajátosságokat is figyelembe véve, a leghatékonyabb készségfejlesztő eszköznek tekintjük. Bevezetése a művészetoktatási intézményeken keresztül széles körben azonnal lehetséges az iskolák helyi kooperációjával.

Irodalom

- [1] <http://www.nadasdy.suli.hu>, Iskolánkról, Iskolánk története
- [2] Dr. Somhegyi Annamária – A művészetek, az iskolai egészségfejlesztés és a tanulási eredményesség. Mester és Tanítvány, 2009; 24:29-37.
- [3] <http://www.euro.who.int/document/e88185.pdf>
- [4] Symons, C., Cincelli, B., James, T.C., Groff, P.: Bridging student health risks and academic achievement through comprehensive school health program. *Journal of School Health*, 1997, 67:6, 220–227. o.
- [5] Dr. Uzsálné Pécsi Rita „Az érzelmi nevelés hatása a tanulás eredményességére” című előadása (elhangzott a Tatai Református Gimnáziumban 2011. aug. 29.)
- [6] Dr. Hámori József – Az emberi agy aszimmetriái, Dialóg Campus Kiadó, 2005
- [7] Barkóczi Ilona: A jobb és a bal agyfélteke működésének harmóniája. In: *Egészségfejlesztés – Alapismeretek pedagógusok számára*. Szerk.: Barabás Katalin. Medicina, Budapest, 2006.
- [8] Freund Tamás: „Hullámtörés. A kannabisz (marihuana) hatása az agyhullámokra – memória-zavar és szorongás. (A „Mindentudás Egyetem”-én 2004. november 22-én elhangzott előadás):
- [9] Csapó Benő – A képességek fejlődése és iskolai fejlesztése, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003
- [10] <http://www.edu.u-szeged.hu/nt/hu/>, a DIFER programcsomag bemutatása
- [11] <http://www.edu.u-szeged.hu/nt/hu/>, Nagy József

